

ÚJESZTENDŐ 1–9.

Január első napjáról, az új év kezdetéről már a Római Birodalomban szokás volt jókívánságokkal és ajándékokkal megemlékezni, ez volt ugyanis a római mitológia legrégebb istenségének, Janusnak az ünnepe. Az antik itáliai szokás később keresztény tartalmat nyert, és a magyar néphagyománynak is részévé vált. Szilveszter estéjén és újév reggelén járnak köszönteni, többnyire csoportosan. Megállnak az ablakok alatt, énekelnek, rigmust mondanak, mire a háziak megajándékozzák őket dióval, almával, kaláccsal, pénzzel.

Törökbecsén rögtön éjfél után indulnak. „Éharangozták a tizenkettőt, mindjá’ möntünk. Régge-lig. Ahun gondótuk, hogy no, majd itten jó’ kapunk, ott megátunk, oszt énekőtünk. Ha möggyútották a lámpát, akkó vártunk. Nem kopogtunk, csak mindjá’ elkezdünk énekőni. Ha nem, akkó egy párat elénekőtünk, azt’ otthattuk... Nagyon szép vót, mikó énekőtünk öten-hatan egy csoportba. Éggyik jobban énekőt, mind a másik. Ha éggyik ēfulladt, akkó a másik kisegítötte, oszt így mönt.”

Nagybikácson zenészek köszöntenek a házigazda kedvenc nótáival. „Möntünk újévet köszönteni azelőtt. Mer még gyermekkoromban megtanultam a nagybátyáimtul ezt a zenét. Hát muzsikáltunk ottan mindönfélét. Boldog újévet szóval elmondtuk, azt’ akkor elkezdünk muzsikálni. Másik is tudott a gazdáról, hogy ezt szereti, ezt a nótát, oszt akkor aztat muzsikáltuk. Tamburabanda vót, köztük imitt-amott néha még hegedűs is.”

A köszöntőénekek általában a teremtőt, a messiás születését dicsőítik (amit néhány nappal korábban, karácsonykor ünnepeltek) és áldást, bőséget kívánnak (1–5., 7., 8.). A jókívánság pedig a közösség számára nem pusztá szó, hanem hatékony cselekedet, melynek valóságos ereje van. Köszöntésre gyakran egyházi népekeket használnak (4–9.).

1. Újévi köszöntő

$\text{♩} = \text{cca } 174$

1. Új esz-ten-dő, az új i - dő

Most kezd ú - jul - ni,

2. Hirdeti már, a messiás
Eljött meglenni,
Légyetek a nagy Istennek
Mind úrfijai!

[*Rigmus*:]
Ez új esztendőbe bor, búza, békesség
Szálljon házatokra,
Ez új esztendőbe minden jószágtokra!
Adjon Isten áldást táplálkozástokra,
Tiszta szívből, szeretetből ezt kívánom. Diksz.

Bácskossuthfalva, Pivon István (64).

Kiss L., 1969.

Középkori eredetű, kis hangterjedelmű dallam (*Magyarország zenetörténete* I. 512–513), mely kizárólag újévi köszöntőként használatos, és mindig ehhez a szöveghez társul. A dunántúli és az alföldi népzenei dialektusterületen ismerik (MNT II. 1–14).

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/113.

Szövegének variánsa: 2, 3*. A rigmus variánsa: 4. sz. verses folytatása. **Hangzó: 001.**

2. Újévi köszöntő

♩ = cca 112

2. Alsó kék ég, felső szép/kék ég,
Áldjad Uradat,
Urad áldjad, megtartódat,
Nap és hold, csillag!
Nap, hold és csillag!

3. A csillagok, szent angyalok,
Mondjunk hozsánnát,
És mondjunk hát az Istennek
Jer, mondjunk hát az Istennek
Szent alleluját!

Bácskossuthfalva, Farkas Miklós (76), Tar Zsófia (70).

Kiss L., 1969.

Tar Zsófia bizonytalan dallammal tudta, énekének csak a szövegét vettük figyelembe. Mindössze két zenei sorból felépülő, kopott, kis hangterjedelmű, plagális dallam. Strófaformája, szótagszám-felépítése az előző dallamával egyezik. A 2. versszak szövegében szereplő „égnek *alsó kék ég, s felső kék ég*-re osztása középkori, sőt őskeresztény felfogásra mutat” (MNT II. 1081–1082).

Szövegének variánsa 1. és 3*. **Hangzó: 002.**

3* *Újévi köszöntő*

1. Uj esztendő, vígságszerző
Most kezd újulni,
Újúlással víg örömet
Akar hirdetni.

3. Alsó kék ég, felső szép ég,
Dicsérd Uradat,
Urad áldjad nap, hold, csillag,
Të megtartódat!

2. Hirdeti már, a messiás
Eljött meglenni,
Légyeték az Uristennek
Mindig hívei!

4. Megtartódat, táplálódat!
Mondj hozsánnákat!
Hozsánna néked, Uristen,
Adj víg napokat!

5. Vig napokkal, bor, búzával
Látogass minket,
Hogy mi téged dicsérhessünk,
Mint Istenünket.

Nagybecskerek.

Hantz Gy., 1876.

A beküldő (gyűjtő) Hantz Gyula szerint „sajátos nótája” van. Valószínűleg az 1. köszöntő dallamára énekelték.

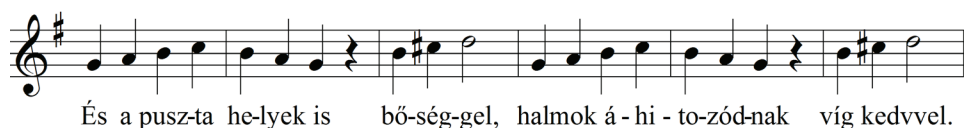
Szövegének variánsa: 1–2.

4. *Újévi köszöntő*

Poco rubato

Ez esztendőt megáldjad, ez esztendőt megáldjad, ó, Szent Je-ho-va Is-ten!
Bő-ség-gel é - ke-sít-sed, bő-ség-gel é - ke-sít-sed, ó, Szent Je-ho-va Is-ten!

Az ének után a szóvivő bekiáltotta a köszöntőt:

Bor, búza, békesség szálljon házatokra
Ez új esztendőbe, minden jószágtokra!
Adjon Isten áldást táplálkozástokra,
Virrasszon fel az Úr a holnapi napra!
Tiszta szívből, szeretetből ezt kívánjuk. Diksz.

Elmondtam a rigmusomat,
Adják meg a hatosomat!

Ha nem kaptak semmit, kifakadtak:

Aki a kántálót üresen bocsátja,
Segítse az Isten taligatolásra!
Aki a köszöntőt üresen bocsássa,
Háromnapos gercs álljon a hasába!

*Pacsér, Czindrik Mátyás (52) ének,
Pénovátz Antal – rigmus.*

*Volly I., 1961.
Penavin O.*

Pénovátz Antal szerint először beköszöntek: „Szerencsés jó estét kívánok. Elgyöttünk új év első estéjén, hogy egypár verséneket mondjunk kigyelmeteknek. Mondjuk-i?”

A gyűjtő Volly István megjegyzése: Újév előestéjén járnak a köszöntők. Szerencsés jó estét kívánnak és kérdik: „Eljöttünk újév estéjén, egy pár verséneket mondanánk!” És együtt éneklük a fenti templomi éneket.

Református népének, szerepel az egyházi énekeskönyvekben (178. dicséret). 18. századi plagális dúr dallama eredetileg *Szent Dávid Soltárjai* című négyszólamú zsoltárkiadás függelékében jelent meg (Debrecen, 1774). Szövege régibb, a 16. századi Batthyány-kódexből ismert. Újévi köszöntőként való használatára még egy adatunk van Magyarország északkeleti sarkából, Ung megyéből és egy irodalmi utalás a Mezőségről Makkai Sándor *Holttenger* című regényében.

Variáns: a 106. húsvéti ének.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 15.042.1/0.

A verses köszöntő variánsa: 1. rigmusa.

5. Újévi köszöntő

♩ = 96

1. Szép ke-let, szép nap, nincs benned ho-mály,
Mert az ö - rök nap ben-ned a ki - rály.

Refr.: Új esz-ten - dő - be új szí-vek - kel

Dí - csér-jük Jé - zust é - ne-kek - kel!

2. E napon önti jaz első csöpp vért,
Melyet önkéntül váltságát ígér. *Refr.*

4. Isteni kisdéd, mi is szeretünk,
Legyen szerelmed örökre mentőnk! *Refr.*

3. Drága vérednek első cseppjei
Legyenek népek hív kezesseji! *Refr.*

5. Ha jez esztendő lessz a' zutolsó,
Úr Jézus vére fesse koporsóm! *Refr.*

6. Hogyha megtartasz hosszabb üdöre,
Engedj viradni szent jövődőre! *Refr.*

Dicsértessék a Jézus! Boldog új évet kívánunk mindnyájainak!

Gy: Adtak valamit?

– Adtak ám! Díjót, pézt. Összeszödtünk sok pézt, mikó möntünk újévet köszönteni.

Gy: Hányan mentek?

– Én mög Ila néni, ketten. Összeszödtük a pézt, még az uri házakba is bemöntünk.

Törökbecse, Szabó Istvánné Miklós Margit (72),

Fábián Istvánné Tandi Ilona (72).

Burány B., 1975.

Újévi köszöntő második éneke. (Az első ének a *Kelj fel, keresztény lélek* kezdetű [Burány 2000, 207], melyet romlott, elcsúszott dallammal adtak elő, ezért nem közöljük.)

17. századi, fríg dallamból kialakult egyházi népének (*Szegedi Lénárd énekeskönyv* 1674 és *Kovács Márk énekeskönyv* 1842) moll hexachord változata (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 76, II. 37). Mintegy félszáz variánsa ismert a Dunántúlon, a Felföldön, az Alföldön, a Székelyföldön újévi és karácsonyi szöveggel, gyakran köszöntő funkcióban.

Variáns: a 6. újévi ének és a 171. adventi ének távolabbról.

(Bodor Anikó 1993-ban egy versszakkal gyűjtötte Magyaránizsán: Arch. 143A 14.)

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/179.

6. Újévi ének

♩ = 104

1. Ez na-pon on - tod az el-ső csepp vért,

A-mit a jó Is - ten vált-sá-gul í - gért.

Refr.: Új esz-ten - dő - be új szí-vek - kel

Di - csér-jük Jé - zust é - ne-kek - kel!

2. Hogyha megtartasz még több üdőre,
Virradunk boldog, szebb jövőndőre. *Refr.*

Január elseje az nem olyan nap vót, mind egy másik elseje, mer az a boldog újesztendő vót. Mer a kis Jézuskát egyhetes korába ekkó vitték – zsidó gyerek vót – vitték a templomba, megmetélték, hogy egy csepp vért kiontsón a világér. Vót arrul is ének.

Oromhegyes, Bicskei Mihályné Balázs Ida (51).

Tripolsky G., 1977.

Variáns: az előző, lásd annak jegyzetét.

7. Újévi köszöntő

$\text{♩} = 116$

1. Ó, szép Jé - zus, ez új esz-ten-dő - ben légy hí-ve-jid-ben!

Ó, Má - ri - ja, Jé-zus-nak Szent Any-ja, or-szágunk tor-nya!

Ad-jad, ké-rünk, hogy eb - ben az új esz - ten - dő - ben

Le-hes - sünk Jé - zus drá - ga ked - vé - ben!

1) 2) 3)

2. vsz. →

2. Ó, szép Jézus, drága szent nevedért kelj fel népedért!
 Ó, Mária, esedezz érettünk, édes reményünk!
 Hogy ez új esztendőben minden ügyeinkben
 Lehesünk épek testbe, lélekben.

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Újévkor mentek köszönteni többen, gyerekek. Ami maradt karácsonytű [azt kapták].

Egyházaskér, Vörös Frigyesné Farkas Mária (68).

Burány B., 1978.

Dunántúltól Moldváig a teljes nyelvterületen mintegy száz változatban gyűjtött egyházi népének, mely a néphagyományban többnyire karácsonyi vagy újévi köszöntő, betlehemes, ritkábban paródia, disznótoros köszöntő (MNT II. 384-VII, 662, 975). A 17. században jelent meg nyomtatásban a *Cantus Catholici* énekeskönyvben (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 196–197, II. 88–89) és több 18. századi kéziratos és nyomtatott forrásban is szerepel (*Deák-Szentes kézirata*, Pálóczi Horváth Ádám: *Ötödfélszáz énekek*).

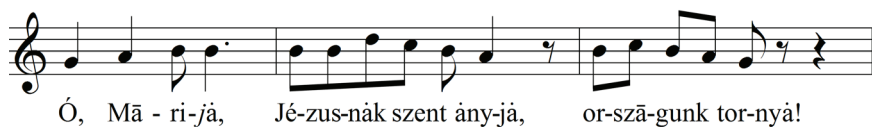
Variáns: 8–9. újévi, 15-II* vízkereszt, 265-II* betlehemes, 323–325. karácsonyi ének, 334-II. István-köszöntő, 342-II. János-köszöntő.

(Burány 1978-ban a közeli Oroszlámoson is felvette némileg kopott, töredékes alakban: Arch. 229A 13 = AP 18.702c. Az énekes Holló János a végén megjegyezte: „Ez vót az ének, és akkó kap-tunk egy hatost még öt krajcárt.” Burány 2000, 206–207. Bodor Anikó 1993-ban Magyarakanizsán gyűjtötte mint újévi köszöntőt, az énekeskönyvi alakkal egyezően: Arch. 143A 15.)

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/335.

8. Újévi köszöntő

♩ = 104

Gy: Mentek házról házra énekelni?

– Hät egyget énekétek, äzt' äkkor utännä ä végén äztät énekétek, hogy

Nem szép! [Nevet.]

Bácskertes, Dobó Orbánné Brúnyai Katalin (76).

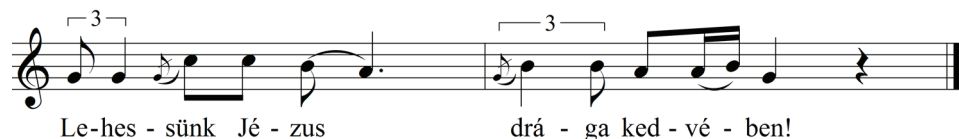
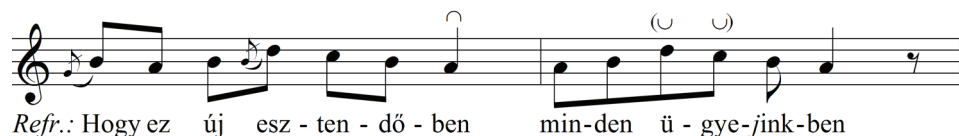
Bodor A., 1990.

Újévi variáns: 7, 9.

Dallamtípusáról lásd a 7. újévi köszöntő jegyzetét.

9. Újévi ének

Parlando, rubato ♩ = cca 76

2. Ó, szép Jézus, drága szent nevedért kelj fel népedért!
Ó, Mária, tekints hivedre te Szent Fiadért! Refr.

3. Ó, szép Jézus, tartsd meg hívejdet, mint tijejdet!
Ó, Mária, Jézusnak szent anyja, néped asszonya!
Adjad, kérünk, hogy ebben az új esztendőben
Lehessünk épek testben, lélekben!

Bácskertes, Dienes Pál (67) előénekes.

Bodor A., Németh I.,
Csizmadia A., Silling I., 2000.

Újévi variáns: 7, 8.

(Bodor Anikó 1990-ben az ugyancsak bácskerteszi 92 éves Gábor József előénekestől is felvette egy versszakkal: Arch. 116B 16.)

Dallamtípusáról lásd a 7. újévi köszöntő jegyzetét. **Hangzó: 003.**